

HİCR SÛRESİ 2-3. ÂYETLERİ İSLAM'IN AKLA VE BİLİME UYGUNLUĞU

Bismillâhirrahmânirrahîm.

el-Hamdülillahi hakka hamdihî vesselâ-tü vesselamü ale seyidine muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bihsânin ecmaîn. Emma bad.

Aziz ve muhterem kardeşlerim Allahu Teâlâ hazretleri Kur'ân-ı Kerîm'in 14. cüzündeki Hicr sûresinin ikinci âyet-i kerîmesinde buyuruyor ki:

1رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

Zaman zaman veyahut öyle zamanlar olur ki; kâfir olanlar, müslüman olmayanlar, imanı kabul etmeyenler, Allah'ın davetine icabet etmeyenler, imana gelmeyenler...

Lev kanu müslimin. Keşke müslümanlar olsalardı diye isterler.

Aziz ve muhterem kardeşlerim; İslâm'ın gerçekleri, imanın gerçekleri, akla, ilme, dine, bilime, fenne, mantığa uygun şeyler. Akıllı olan insan, aklını kullanan insan, o gerçeği bulup tasdik edebilir. Onun için dünyanın her ülkesindeki akli başında gerçeği arayan

¹ 15/Hicr, 2.

ciddi insanlar inceledikleri zaman müslüman olabiliyorlar. Neyi söylemek istiyorum?

İman gerçekleri, İslâm'ın mahiyeti akla mantığa uygundur. Aslında herkesin kabul etmesi lazım. Ve herkesin anlayabileceği kadar da açıktır. Çok büyük alim olmaya da lüzum yok. Ama alim olursa çok iyi anlar. Sade bir vatandaş da, orta tahsilli bir insan da, az çok şöyle karşısına gelen olayları muhakeme etme kabiliyetine sahip insanlar da İslâmî gerçekleri anlarlar ve böyle olmuştur.

a. İslam'ı Herkes Anlayabilir

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in çağında, etrafına Ebû Bekr-i Sıddîk gibi kavmin yüksek tabakasından, anlayışı derin, bilgisi olan, görgüsü olan insanlar da müslüman olmuşlardır. Köleler de müslüman olmuşlardır. Cahiller, ümmîler de müslüman olmuşlardır. Aşağı tabakadan insanlar da müslüman olmuşlardır. İslâm'ın güzelliği burada, herkes tarafından anlaşılabilen bir geçiği vardır dinin, imanın. Herkes anlayabilir.

“Benim aklım ermiyor, benim tahsilim yok. Ben o kadar ince şeylere akıl erdiremem.” demeye lüzum kalmadan dağdaki ço-

ban da anlayabilir. Ârif, kâmil, yetişkin, olgun birçok ilimlerde derin bilgi sahibi olmuş üstad kimseler de anlar. Yani çok bilen insanlar; “canım bu işin mahiyetini anladık. Bu fasa fiso” demez ve demiyor.

Hakikaten de bakıyorsun filozoflar müslüman oluyor. Dünyanın felsefe kitaplarına isimleri yazılmış, herkesin saygı duyduğu, meşhur kişileri, filozofları müslüman oluyor. İmana geliyor. Hatta papazlar, psikoposlar, hahamlar... Yani öteki dinlerin ilimlerinde derinleşmiş insanlar müslüman oluyor.

Bizim bir doçent arkadaş anlatmıştı. Viyana’da, müslüman olmuş bir papazla tanışmış. Ben “*Kulhuvallahu ehad* sûresini her okuyuşta ağlarım” diyormuş adamcağız. Allah’ı bu kısa cümleler kadar açık, seçik, güzel ifade eden, dünyada başka hiçbir dinî, bu kadar kıymetli dinî başka bir söz yok, başka bir metin yok diyormuş. Her seferinde okurken ağlıyormuş adam. Ne sır varsa bu *kulhuvallahu ehadde*?

Küçükten beri ezberlediğimiz aşağı yukarı da mânasını bildiğimiz ihlas sûresinden teoloji yapmış, ilâhiyat tahsili yapmış, yüksek

bir şahıs, ne kadar büyük zevkler alıyor ki her okuyuşta ağlıyor. Her okuyuşta duygulanıyor.

b. Menfaat İçin Müslüman Olamamak

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in zamanında meşhur yahudi alimleri, hahamlar da müslüman oldular. İsim verebilirim. Bu devrin filozoflarından, çağımızın yaşayan profesörlerinden, bilimler akademilerine üye olmuş insanlardan da birçok kimse müslüman oldu. İslâm ilme, akla uygun.

Aslında herkesin müslüman olması lazım. Ama bazıları müslüman olmuyor. Olmuyor da bu âyet-i kerîmede Allahu Teâlâ hazretleri buyuruyor ki; “Onlar da zaman zaman keşke biz de müslüman olsak ya.” diye düşünürler. Yani inatları samimi değil heriflerin. İnatları bilimsel değil, akıllıca değil. Mantıklı değil. Fen tarafından, fizik, kimya tarafından destekleniyor değil.

Nitekim benim talebelerimden olup da sonra Avrupa'da filan doçentlik yaptı, profesör oldu. Birisi var. Bir kitap yazdı, makale yazdı. Diyor ki; ateizm bilim bakımından... Ateizm ne demek?

Tanrı tanımazlık. “Yok öyle şey. Tanımıyorum ben. Tanrı olmaz. İşte tabiat. İşte yeryüzü gökyüzü. Bilmem ne fizik kimya biyoloji.” Teist; tanrı tanıyan. Ateist tanımayan. Normal - anormal gibi. Ateist.

“Ateizmin Çıkmazları” diyor. Ateizm dinî bakımdan tabii yanlış.

Bir müslüman bir kâfiri, bir münkiri sevmez. Doğru görmez. Ama bilim bakımından da yanlış. Bilim bakımından da imkânı, ispatı ve tutulur tarafı olan bir yol değil.

Peki insanlar neden ateist oluyor?

Dindarlık zor geldiğinden. Veyahut kendilerine anlatılan din veya kendilerinin çevresinde karşılaştıkları din onlara saçma geldiğinden. Adam Çin’deyse, adam Hindistan’daysa, öküze tapılıyorsa çevresinde, heykele puta tapılıyorsa, o da beğenmiyorsa çevresinin de kabahati var. Çünkü kendisine doğru düzgün bir şey gösterilmiyor ki kabul etsin. Biz bir insan inkâr ettiği zaman ayıplıyoruz, kınıyoruz. Neden?

Bize doğrusu öğretilmiş. Bizim inandığımız, Yaradan’ımız. Yaradan diyoruz bak. Allah, Yaradan. Yeri, göğü halk eden, yaratan varlığa biz ibadet ediyoruz.

Bu yeri, bu göğü, bu güzel sistemle, bu güzel düzenle, bu güzel işleyişle, tıkır tıkır, şıkır şıkır, saat gibi çalıştıran o Rabbü-lâlemîne biz inanıyoruz.

Elhamdülillahirabbil âlemîn. Kur'ân-ı Kerîm'in birinci sayfasının ilk cümlesi bu.

Alemlerin Rabbine ibadet ediyoruz. Ne kadar güzel. Ne kadar muazzam bir söz şu alemlerin Rabbi sözü, ne kadar muazzam bir söz.

Ateizm çıkmaz bir yol olduğundan, esası olmadığından, sırf duygusal olduğundan, sırf inat olduğundan, sırf şeytanın bir kışkırtmacısı olduğundan veya aşılması olduğundan, zaman zaman onlar da kendi ateistliklerinden, kâfirliklerinden şüpheye düşerler.

“Ya biz acaba yanlış yolda mıyız?”

“Ya acaba müslüman olsak mı ne?”

“Bunlar müslüman oldular, acaba biz de müslüman olsak mı?” filan derler, zaman zaman. Bu çok önemli bir şey. Ama müslüman olmazlar. Tabii olanı da var.

Neden müslüman olmaz bir insan, İslâm'ın gerçek olduğunu anladığı halde?

Mesela Peygamber Efendimiz'in zamanında, Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi*

ve sellem: “Gelin karşı karşıya toplaşalım. Çoluk çocuklarımızı da ortaya koyalım. Elimizi açalım. Eğer benim dediklerim doğruysa Allah sizi kahretsin. Sizin dedikleriniz doğruysa biz mahvolalım. Hadi var mısınız?” dedi, teklif etti karşı tarafa, denilen şey. O zaman karşı taraf kendi aralarında konuştular dediler ki; “Bu Peygamberdir. Sakın ha böyle bir şeye girişmeyelim. Böyle bir şey yaparsak hepimiz toptan helâk oluruz.” Biliyorlar yani.

كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ²

Evlatlarını bilir gibi o kadar yakından tanır gibi bu dinin hak din olduğunu biliyorlar. Niye müslüman olmuyorlar?

Menfaat, bir. Menfaat duygusu. Mevcut teşkilatları, yaşam tarzları, kendilerine kazanç sağlıyor. Onu müslüman oldukları takdirde kaybedeceklerinden, kazançları kaybolacak, mevkii makamları, memuriyetleri elden gidecek. Veyahut zarara uğrayacaklar diye düşündüklerinden, bir. Fayda, zarar hesabından. Hesaplıyorlar ya ben oraya girersem şimdi zararlı olur. “Şu partiye geçersen

² 2/Bakara, 146.

şöyle olur” der gibi yani. Maddi hesap. Çıkar hesabı bazısı yapıyor. Bir kısmı bildiği halde inat.

“Uçsa da keçi, uçmasa da keçi..” Peki uçsa da keçi olur mu?

Kayanın üstündeki karaltı havada uçuyorsa artık kartal değil mi bu, kuş değil mi? Uçsa da keçi olur mu?

Uçsa da keçi olmaz. Niye uçsa da keçi uçmasa da keçi diyor?

İnadından. O inat işte. Uçsa da keçi, uçmasa da keçi demek, keçi uçmayacağına göre, inat. Bir kısmı da inadından.

Müşriklerin öyleleri vardı ki çoluk çocuğuna söylüyorlardı.

Azılı müşrik. Müşriklerin reisi. Peygamber Efendimiz beddua etmiş oğluna. Demiş ki; “Allah sana yaratıklarından bir canavarı musallat etsin. Bu yaptığının cezasını sana versin.”

Babası “Eyvah! Oğlum hapi yuttu.” “Muhammed’in dediği olur” diyor. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz’in, Allah yanında duasının makbul olduğunu, müstecâb olduğunu biliyor.

Oğluna diyor ki; “Sen artık buralarda durma, bu sana beddua etti. Al beş on arkadaşına buralardan kaybol.” diyor.

Ođlu yetişkin adam tabii, evli barklı adam. Beş on arkadaşını alıyor çöle kaçıyor.

Resûlullah Efendimiz’in namaz kıldığı esnada onu üzecek bir şeyler yapmış, eza cefa yapmış. Peygamber Efendimiz ondan öyle söylemiş. Çöllere kaçıyor. Başka diyarlara gidecek. Sekiz on arkadaşıyla, muhafızıyla, itibarlı adam. Kabilenin reislerinden birisinin oğlu. Bir yerde dinleniyorlar, gece yatıyorlar. Çölden bir canavar geliyor. Hepsini kokluyor, kokluyor. Bunun oğlunu kokluyor, parçalıyor, gidiyor. Neden?

Allah onu vazifelendirdi. Bunu da babası da biliyor. “Git artık buradan. Muhammed’in o bedduası üzerine sen başına bir bela gelir.” diyebiliyor. İşte böyle biliyorlar. Ama öyle bildiği halde gene de Peygamber Efendimiz’le savaşmaktan, müslümanlarla uğraşmaktan geri durmuyor. Bu ne?

Bu inat. Yani *küfr-ü inâdî*. Bir kısmı da inadından kafirlikte devam ediyor. Takım tutuyor. “Ben şu takımdanım. O takımdan vazgeçmem.” Ya o yanlış takım. Bu takıma

gel. Gelmiyor. Öyle bir şey. Öyle olabilir. Ne olacak böyle?

Ondan sonraki âyet-i kerîmede Allahu Teâlâ hazretleri buyuruyor ki.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

ذَرَهُمْ يَا كُلُّوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ

يَعْلَمُونَ³

Zerhüm. Bırak onları kendi hâline ey Resûlüm. Boşver! Bırak onları!

Ye'külu. Yesinler.

Ve yetemetteu. Ve ellerindeki nimetlerden, fırsatlardan nimetlensinler, faydalansınlar. Yesinler, otlasınlar, içsinler, patlasınlar. “Patlasın”ı ben ekliyorum.

Ve yülhihimül emel. Umut onları oyalsın.

Onlarda da bir umut var ya. Şu Muhammed bir gün olur bu koca millete yenik düşer. Bir gün olur, yok olur. “Ya sizin ne gücünüz var?” bilmem ne filan diyorlar. Birtakım ümitleri var ya ileriye dönük. Bu iş biter filan diye. Veyahut kendileri galip olur diye sanıyor-

³ 15/Hicr, 3.

lar. Veya karşı taraf başarıya ulaşamaz sanıyorlar.

Peygamber Efendimiz müslümanların ilerde nâil olacağı büyük nimetleri anlattığı zaman ashâbına, bunları duyunca alay ediyorlardı. “Şunlara bak. Şu zayıflıklarına bak. Şu imkansızlıklarına, fakirliklerine bak. Şöyle olacakmış, böyle olacakmış. He he he...” filan diye Peygamber Efendimiz’in; “İstikbalde İslâm yayılacak, siz Kisralar’ın, Kayserler’in mülklerine sahip olacaksınız.” deyince inanmıyorlardı. Ters ümitleri, beklentileri vardı. Ters düşünceleri vardı ileriye dönük. Şeytan onları birtakım şeylerle oyalıyor.

Yulhihim mud emel. Bu emeller, bu umutlar onları oyalasın. Yesinler, içsinler, oynasınlar bakalım.

Fe sevfe ya'lemun. İlerde anlayacaklar işin nasıl olduğunu, mahiyetini.

Evet aziz ve muhterem kardeşlerim. İşte bu iki âyet-i kerîmeyi size söyleyecektim. Anladılar onlar.

Kureyş’in bütün müşrikleri, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in zamanının bütün azılı İslâm düşmanları kendi yollarının yanlış olduğunu anlamadılar mı?

Anladılar. Tarih bunu göstermiyor mu?

Gösteriyor. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in haklı olduğu ortaya çıktı mı?

Çıktı. Anlayacaklar. Bu zamanın müslümanlarına eza cefa edenler, bu zamanın kâfirleri, bu zamanın zalimleri, bu zamanın cebbarları da anlayacak. Hepsi anlayacak. Hem bu dünyada anlayacak yanlışlıklarını, yanlış yolda olduklarını hem de âhirette. Kesin olarak tabii âhirette hepsi; "Ah" diyecekler. *Lev künna nesmau evnakilu*. Keşke kulağımıza girseydi o sözler. İşitseydik o sözleri. Akletseydik.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ

السَّعِيرِ⁴

"Böyle bu cehennemliklerin arasında olmadık işte o zaman. Niye duymadık o laflarını?"

"Niye dinlemedik?"

"Niye kulak asmadık?"

"Niye anlamadık?"

"Niye doğru olduğuna kani olmadık?"

⁴ 36/Yâsîn, 10.

Sezemedik onu, diye hepsi pişmanlık duyacaklar. Hepsi son derece pişman olacaklar.

Bu pişmanlık ömürlerinin sonunda da olacak. Ölmelerine yakın ihtiyarladıkları zaman da olacak. İş işten geçtikten sonra. Ecel zamanında da olacak. Gözlerinden perdeler kaldırıldığı, cehennemdeki azapları kendilerine gösterilmeye başlandığı zaman, ateşleri gördükleri zaman, o zaman anlayacaklar. Firavun gibi anlayacaklar. Nemrut gibi anlayacaklar. Ah diyecekler, vah diyecekler ama ağlamak, pişmanlık ve en son andaki *hâlet-i yeis*teki iman fayda vermeyecek.

Hâlet-i yeis ne demek?

Artık dünyaya dönme ihtimali kalmamış, ölü. O zaman Allah perdeleri kaldırır bütün ölenlerin gözünden. Ehl-i cennet, cennetteki yerini görür, sevinir. Ehl-i cehennem, cehennemdeki azaplarını görür, yüzü kırışır, buruşur terler. Zorlanır, morarır, bozarır, bir şeyler olur. Oradan, ölümden artık dönüş yok ya. O zaman hepsi anlayacak. O zaman iman etse de fayda yok.

Çünkü firavun tam boğulacağı zaman iman etti ama Allahu Teâlâ hazretleri buyuruyor ki:

Al ane. Şimdi mi aklın başına geldi. O zamanın kıymeti yok. Çünkü iman edecek. İmanına göre hareket edecek.

Hatta Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* buyuruyor ki mü'minlere. Hepimize hitap. Bir kişiye hitap ama hepimize nasihat.

c. Sıhhatliken Cömertlik

أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ، تَخْشَى الْفَقْرَ،
وَتَأْمُلُ الْبَقَاءَ. حم م خ د ن عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا
قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَكْبَرُ أَجْرًا؟ قَالَ:....
فَذَكَرَهُ.

Temülül baka. Yaşayacağını ümit ederken, sıhhatliken. Fakir olmaktan korkarken. İçinde cimrilik duyguları kıvranırken, cömertliğini yap. En son ana bırakma cömertliği.

Tam yatağa düşmüş, öleceğini anlamış. Bu benim ölüm döşeğimdir. Ölüm hastalığımdır. Buradan kalkış yok. “Falanca yerdeki

tarlamı Kur'an kursuna verin. Filanca yerdeki dükkanımı falancaya bağışlayın. Şurası şunun olsun, burası bunun olsun. Şunu şuna verdim, bunu buna verdim." Zaten versen de vermesen de onların olacak. Mirasta zaten dağılacak.

Sen zaten alamıyorsun, gitti işte, âhirete götürüremiyorsun. Bu mallar âhirete gitmiyor. Hayırlar âhirete gidiyor.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz bir koyun kesti. Kestirdi. "Dağıtın bunu." dedi. Gitti camiye. Namaz kıldı, döndü, geldi. Sordu, "Ne yaptınız kurbanı dağıttınız mı?" dedi.

"Ya Resûlallah dağıttık. Bir budunu kendimize ayırdık. Bir budu hariç, bir budu bizim oldu. Ötekileri başkalarına verdik."

Peygamber Efendimiz ne cevap verdi?

"Demek oluyor ki sizin bu anlattığınıza göre, bir budu hariç kurbanın hepsi bizim olmuş." Evde kalanı bizim olmuş demiyor. Verilen âhiret hesabına geçiyor, onun oluyor. Verilmeyenin âhirete geçmesi yok.

Dünyadaki mal dünyada kalır. Dünyadaki para dünyada kalır. Haramlardan kazan, kazan, kazan, biriktir, biriktir, biriktir, vebalini

yüklen, yüklen, yüklen. Ondan sonra öl, git. Böyle yapıyor Allah'tan korkmayan insanlar. Başkası için biriktiriyor, biriktiriyor, biriktiriyor. Hayrını hasenâtını yapmıyor, zekâtını vermiyor. Sadakasını vermiyor. Mirasçılara bırakıyor. Onlar da bir güzel çatır çutur yiyorlar.

Bizim ihvanımızdan, bir hacı kardeşimiz var. Kurnaz mı kurnaz bir insan. Tüccar. Fabrikatör, iş adamı. Hayatta başarı kazanmış bir insan. Bir yerde bir hayır yaptırıyor. Kendisi babasından gelen bütün servetini o hayra verdi ama iş büyük olduğundan başkaları da yardım etsin istiyor.

Bir hacı kardeşi yolda görmüş. Benim çok hoşuma gitti, size onun için anlatıyorum. Hacı. Yaşlı. Onun gibi bir yaşlı kimseyi yolda görmüş. Bu yaşlı kimsenin de biraz kendi hayrına yaptırdığı camiye yardım etmesini istiyor ama o da yardım eden bir insan değil yani. Biraz elinden para zor çıkan bir insan.

Bizim kurnaz hacı ona diyor ki; "Selamün aleyküm".

"Aleyküm selam."

Bu hacıya diyor ki; "yolda senin oğlunu gördüm" diyor. Görmüş filan değil. Adam

kızıyor. Çünkü oğlu âsi babasına. Hacı olan babasına oğlu âsi. Haylaz. Namazsız, niyazsız. Kumarda, içkide parayı harcayan bir kimse. Adam sinirleniyor böyle bir, kendisine âsi oğlunu duyunca. “Babama selam söyle dedi.” diyor. Yok selam melam. Şaka yapıyor yani bu. “Babama selam söyle. O ölecek. Onun paralarını çatır çatır yiyeceğim” dedi, diyor.

“Öyle mi?”

Sinirleniyor durduğu yerde. Onun üzerine “Çıkarttı bilmem kaç milyon yardım etti ban.a” diyor. O da bir usul yani. Kışkırtıyor yani kızdırtıyor.

Yani demek istiyor ki; “bak sen bu paraları hayra harcamazsan senin bu hayırsız evladın yiyecek” demeyi böyle bir usulle söylüyor. O da kızmış, o kızgınlıkla epeyce bir hayır yapmış. Umulmayacak kadar çok. Yani başka zaman vermezdi, böyle girişmeseydi bu işe. O kadar para vermezdi.

“Babama selam söyle onu ölünce onun biriktirdiği malları çatır çutur yiyeceğim.” dedi diye -böyle bir şey yok ama- onun hıncından epeyce bir hayır yapmış. Aziz ve muhterem kardeşlerim.

İnsan hayrını sağlıklıyken, elinde imkân varken hatta fakirlikten korkarken, hatta içinde cimrilik duygusu varken yapmasını istiyor Peygamber Efendimiz. Yani iş işten geçtikten sonra değil. En son deme kaldığı zaman değil.

Pişman olacaksan son zamanda pişman olma. Gel bugün pişman ol. Döneceksen en son anda dönme, gel bugün dön. Bir hayır yapacaksan en son ana bırakma, gel bugünden yap.

İmana geleceksen bir insan da işi en sona bırakmasın, emekli olacağım da bilmem ne olacak da bilmem ne, filan bırakmasın. Gelsin. İmana bugün girsin. Hak yola bugün girsin. İyi insan olsun. Yoksa yer içer, emeller, umutlar onu oyalar. Ondan sonra başına birden ansızın gelir. Ecel ansızın gelir. Yani apansız gelir. Habersiz gelir. Ummadığı bir zamanda gelir. Çok insan Azrail'e hazırlıksız yakalanır. Çođumuz bunun çok misallerini biliyoruz Allah gaflet uykusundan uyandırısın.

Derviş demek, mutasavvıf demek, ârif demek, abid, zahid kul demek, ölüme her an hazır olan demektir. Arkada korkulacak hesa-

bı olmayan demektir. Hayrını, hasenâtı, akli başındayken yapmış insan demektir.

Allah bizi yolundan ayırmasın. Gerçekleri görenlerden eylesin. Rızasına uygun ömür sürenlerden eylesin. İbadet ve taati yapmayı nasip eylesin. Sonunda pişman olacak işler yaptırtmasın. Sonunda memnun olacak, âhi-rette yüzünü güldürecek, güzel işler yapmayı nasip etsin. Huzuruna sevdiği, razı olduğu kul olarak varmayı nasip eylesin. Cennetiyle, cemaliyle cümlemizi müşerref eylesin.

Âmîn. Bi-hürmeti esrârı sûreti'l-Fâtiha.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

15 Recep 1419 / 04.11.1998

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

